

— *Kutatás, tanulmány* —

A magyar kediva

Puskás István (ditroipuskas57@gmail.com)

Az Oszmán Birodalomban használt egyik méltóságnévet a perzsa nyelvből átvett hidiv (angolosan khedive) szóval jelezték. Értelmezése: uralkodó, herceg. A mai Irán területéről az arab invázió által elűzött perzsa (fárszi) népesség Indiába menekült, így e cím az ő közvetítésükkel ott is használatban volt. Európában ezt a rangot Egyiptom első emberéhez kötötték, és alkirálynak¹ fordították. A kedive felesége a kediva. Az utolsó uralkodó Abbas Hilmi II² volt, akit az országot gyarmatosító angolok 1914. december 19-én megfosztottak trónjától.

1910-ben nagy médiahullámot gerjesztett, hogy Abbas házasodik. A muszlim vallási közösségben ez magánügy, egy magánjogi szerződéssel elintézik. De a bejelentett, nyilvános uralkodói frigy már társadalmi esemény, melynek más aspektusai is voltak. Egyrészt Abbasnak már volt egy meglehetősen dekoratív, egykor cserkesz rabszolganő felesége, akitől gyermekei is születtek, és ekkorra (brit hatásra) az egynejűség lett „divatos”. Másrészt Egyiptomot 1882-től az angolok katonailag megszállva tartották, és az új asszony³ egy európai nő volt – bár nem angol, hanem német nyelvterületről származott.

Megindult a találgatás sajtókörökben. Végül egy erőszakos bécsi újság⁴ arra a megállapításra jutott, hogy a hölgy osztrák és gróf Török Marianna a neve. Ahogy a továbbiakból kiderül: a kijelentés téves, de nekünk így is fontos, mivel a médiumokban ez idáig ezen a néven lelhető fel a *magyar kediva*.

Ki volt ő, s hogyan fejthető meg a 145 éves titok?

1. kép. Az al-Nusawar egyiptomi napilap címoldalán köszöntötte az 50 éves királynőt 1927-ben⁵

¹ Egyiptom ebben az időben az Oszmán Birodalom fennhatósága alatt álló, a brit korona által megszállt alkirályság.

² Uralkodott: 1892–1914.

³ II. Abbász hivatalosan csak 1910-ben vehette feleségül miután az áttért a muzulmán hitre, de már 1900-tól együtt éltek.

⁴ *Neue Freie Presse*. Bécs, 1910. február 09. 8. o.

<https://anno.onb.ac.at/cgi-content/anno?aid=nfp&datum=19100209&seite=8> (2022. december 15.)

⁵ Durham University Library and Collections. <https://libguides.durham.ac.uk/asc-abbas-hilmi/> (2019.)

Önmagáról ezt írta 1930-ban (53 évesen) a Hárem című, Berlinben megjelent önéletrajzi ihletésű könyvének szerzői előszavában:

„Szendrői Török József gróf házasságában Sophie Vetter von der Lilie grófnő gyermekeként született egy gyermek – egy sorsdöntő utazási baleset következtében – Philadelphiában.”⁶

Édesanyja Sophie Josefa Stefana Maria Vetter von der Lilie grófnő. Frank származású család sarja, akik a középkor folyamán kértek bebocsátást a Magyar Királyságba. Híresztelésük szerint azért menekültek, mert a Valois-ház egy „törvénytelen” ágából származnak, ennek kapcsán szerepel nevükben a „von der Lilie” előnév. Zsófia 18 évesen ment férjhez gróf Török József Kristófhhoz 1870. augusztus 28-án Mürzthalban. Gyermekeik is születettek, József (Weinburg, 1873-1898) volt az első. A családi viszony azonban nem volt felhőtlen, ami a házasság felbomlásához vezetett. A válást hosszú huzavona után 1881 nyarán mondták ki (2. kép):

*** Válopör.** A kuria a napokban egy nyolc éves válopörben mondta ki felbontó ítéletét. Gróf Török József indítá meg azt »kölcsonös engesztelhetetlen gyűlölség« címén, neje: Vetter Zsófia grófnő ellen, kivel 1870. aug. 28-án kelt össze Mürzthalban. Hogy a válás megtörténhessék, a kath. grófnő mult februárban reformátussá lett. Különben tényleg már 1873-ban elváltak egymástól.

2. kép. A Fővárosi Lapok rövid tudósítása⁷

A pár addig is külön élt: Zsófia a szüleinek Graz melletti házában, gróf Török József pedig Ung vármegyei birtokait gazdálkodta és jegyzői, majd szolgabírói hivatalokkal bírt. A megromlott viszonyt a feleség megpróbálta rendbe szedni, de 1873-ban végleg szétváltak. Zsófia családjának kastélyában szülte meg második gyermekét, Török Mariannát (Mürzthal, *1874. január 08.). A válás okait keresve középső leányuk (Maggie) úgy tájékoztatta Pap János életrajzírókat, hogy Török József „jókaias” életmódot folytatott (a korabeli lapok cikkei szerint vadászattal, az azt követő tivornyákkal és hivatali karrierével volt elfoglalva). Pap úrnál megtaláljuk azt a történetet is, miszerint Zsófia asszonynak a pesti születésű ditrói Puskás Tivadar hevesen udvarolt 1870-1871-ben, amikor a Magyar Keleti Vasút⁸ építésénél az angol Waring Brothers Company mérnökirodát képviselte. A romantikus legendát azonban semmi sem támasztja alá.

A család életében Párizs több alkalommal felbukkant, így 1876-ban is. Tivadar, mint sikeres vállalkozó ekkor már az Egyesült Államokban élt. Nyáron üzleti céllal Angliában, Belgiumban és Franciaországban is megfordult, s az előre megváltott jegyével július 19-ére hajózott vissza. A további események ismeretében nyilvánvalóan nem lehet a véletlen műve, hogy két nappal később Zsófia is az ígéret földjére lépett, a „Neckar” nevű hajón 21-én érkezett New Yorkba (3. kép).

⁶ Djavidan Hanum - Thea Ronay: *Harem*. Verlag für Kulturpolitik, Berlin, 1930. A könyv nem jelent meg magyarul, az idézet fordítója a cikk szerzője, Puskás István. (A társszerző Thea Ronay szül. Puskás Theodóra, Májuska ifjabbik húga. A második kiadás megtalálható az Országos Széchényi Könyvtárban.)

⁷ *Fővárosi Lapok*, 1881. június 18. https://adt.arcanum.com/hu/view/FovarosiLapok_1881_06/?pg=86&layout=s (2022. december 15.)

⁸ Nagyvárad-Kolozsvár-Brassó fővonal és csatlakozó szárnyonalai.

DISTRICT OF NEW-YORK—PORT OF NEW-YORK.

I, *Wm. Willgard* Master of the *S. S. Neckar* do solemnly, sincerely and truly declare that the following List or Manifest, subscribed by me, and now delivered by me to the Collector of the Customs of the Collection District of New-York, is a full and perfect list of all the passengers taken on board of the said vessel at *Bremen* from which port said vessel has now arrived; and that on said list is truly designated the age, the sex, and the occupation of each of said passengers, the part of the vessel occupied by each during the passage, the country to which each belongs, and also the country of which it is intended by each to become an inhabitant: and that said List or Manifest truly sets forth the number of said passengers who have died on said voyage, and the names and ages of those who died.

Sworn to this *21 July 1876* at *Bremen* *Wm. Willgard* So help me God.
Before me *[Signature]*

List or Manifest OF ALL THE PASSENGERS taken on board the *S. S. Neckar* whereof
is Master, from *Bremen* birthen tons.

NAMES	Age— Years Months	SEX	OCCUPATION	The country to which they severally belong	The country to which they intend to become inhabitants	Died on the voyage	Part of the vessel occupied by each passenger during the voyage
<i>Joseph Rogerson</i>	<i>30</i>	<i>m</i>	<i>farmer</i>	<i>Germany</i>	<i>U. S. of Am.</i>		<i>First Cabin</i>
<i>Mrs. C. Jacobs</i>	<i>25</i>	<i>fem</i>	<i>none</i>	<i>U. S. of Am.</i>	<i>"</i>		<i>"</i>
<i>H. R. Spillmann</i>	<i>38</i>	<i>m</i>	<i>merchant</i>	<i>"</i>	<i>"</i>		<i>"</i>
<i>Sophie Countess Törock</i>	<i>25</i>	<i>fem</i>	<i>none</i>	<i>Germany</i>	<i>"</i>		<i>"</i>
<i>Mrs. W. A. Condit</i>	<i>20</i>	<i>"</i>	<i>"</i>	<i>U. S. of Am.</i>	<i>"</i>		<i>"</i>
<i>Miss Sharp</i>	<i>20</i>	<i>"</i>	<i>"</i>	<i>"</i>	<i>"</i>		<i>"</i>
<i>Emily</i>	<i>9</i>	<i>"</i>	<i>"</i>	<i>"</i>	<i>"</i>		<i>"</i>
<i>Hugo Rothschild</i>	<i>34</i>	<i>m</i>	<i>merchant</i>	<i>"</i>	<i>"</i>		<i>"</i>
<i>Ed. B. Hill</i>	<i>28</i>	<i>"</i>	<i>"</i>	<i>Germany</i>	<i>"</i>		<i>"</i>

3. kép. Az utaslista fejlécében a hajó neve: S. S. Neckar, a dátum: 21 July 1876, és az indulás helye: Bremen.
A 4. sor: Sophie Countess Törock [grófnő Török Zsófia] – 25 fem. [25 éves nő] - none [foglalkozása nincs] - Germany [Németország, az ország, amelyhez eredetileg tartoznak] - U. St. of Am. [USA, az ország, amelynek lakóivá kívánnak válni] – First Cabin [1. osztályon utazott]⁹

Tivadar megmutatta szerelmének Amerika szépségét és erejét. Elvitte a Függetlenségi Nyilatkozat 100 éves évfordulójára épp akkor megrendezett Philadelphiai Világkiállításra és a Niagara vízeséshez is (4. kép).

4. kép. Zsófia és Tivadar állnak, előttük az üzlettárs, a gyapotkirályként emlegetett Edward W. Saportas és felesége Izabella ülnek¹⁰

⁹New York Passenger Lists, 1820-1891, film: 004680484, kép: 813. (Időkör: 5 Jun 1876 – 25 Jul 1876) <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:939V-RSC1-L?i=812&cc=1849782> (2022. november 18.)

¹⁰Forrás: az ORF2 osztrák televízió egyik Puskás Tivadarról készült filmje.

Zsófia a kiutazás után közel egy évvel újabb gyermeknek adott életet Philadelphiában. A születést igazolja az orvosi dokumentum (5. kép) és az arról készült anyakönyvi születési bejegyzés (6. kép).

RETURN OF BIRTHS, in the City of Philadelphia, under my care, FOR THE MONTH OF <i>June</i> 1877									
Made to the Health Officer, in conformity with the Act of Assembly.									
This Sheet is for ONE MONTH ONLY.									
DATE OF BIRTH 1877.	NAME OF CHILD	SEX		COLOR		PLACE OF BIRTH		NAMES OF PARENTS	OCCUPATION OF FATHER
		Male	Female	White	Black	WARD	No. AND STREET		
<i>15 June</i>		<i>0</i>	<i>1</i>	<i>1</i>	<i>0</i>	<i>24</i>	<i>3303 Arch St.</i>	<i>Sophia Countess of Török</i>	<i>Gentleman</i>

5. kép. A szülésről az orvos által kiállított „születési anyakönyv” (Return of births) részlete

REGISTRATION OF BIRTHS IN 1877,										IN THE CITY OF PHILADELPHIA.			
YEAR REGISTERED 1877	DATE OF BIRTH	NAME OF CHILD	SEX		COLOR		PLACE OF BIRTH		NAMES OF PARENTS	OCCUPATION OF FATHER	NAME OF PHYSICIAN	RESIDENCE OF PHYSICIAN	
			Male	Female	White	Black	WARD	No. AND STREET					
<i>December 31</i>	<i>June 22</i>	<i>Urania</i>	<i>1</i>	<i>1</i>	<i>22</i>	<i>White</i>	<i>24</i>	<i>3303 Arch St.</i>	<i>Charles W. & Sarah C. Bennett</i>	<i>Teacher</i>	<i>H. Tiedeman</i>	<i>High St.</i>	
<i>31</i>	<i>29</i>	<i>Sarah</i>	<i>1</i>	<i>1</i>	<i>12</i>	<i>White</i>	<i>24</i>	<i>3303 Arch St.</i>	<i>John & Margaret Whitty</i>	<i>Business</i>	<i>H. Tiedeman</i>	<i>721 Marshall St.</i>	
<i>31</i>	<i>17</i>	<i>Sarah</i>	<i>1</i>	<i>1</i>	<i>12</i>	<i>White</i>	<i>24</i>	<i>3303 Arch St.</i>	<i>John & Margaret Whitty</i>	<i>Business</i>	<i>H. Tiedeman</i>	<i>721 Marshall St.</i>	
<i>31</i>	<i>22</i>	<i>George W. Lodge</i>	<i>1</i>	<i>1</i>	<i>24</i>	<i>White</i>	<i>24</i>	<i>3303 Arch St.</i>	<i>Henry W. & Maggie Sedge</i>	<i>Merchant</i>	<i>H. Tiedeman</i>	<i>721 Marshall St.</i>	
<i>31</i>	<i>12</i>	<i>Rea</i>	<i>1</i>	<i>1</i>	<i>26</i>	<i>White</i>	<i>26</i>	<i>1214 Calaveras St.</i>	<i>J. A. & State Reed</i>	<i>Lawyer</i>	<i>H. Tiedeman</i>	<i>721 Marshall St.</i>	

6. kép. A születést jóval később követő anyakönyvi bejegyzés,¹¹ amely – az orvosi dokumentumnak megfelelően – titkolja a gyermek és az apa nevét. Nagyítva:

<i>12</i>	<i>George W. Lodge</i>	<i>1</i>	<i>1</i>	<i>24</i>	<i>White</i>	<i>24</i>	<i>3303 Arch St.</i>	<i>Henry W. & Maggie Sedge</i>	<i>Merchant</i>	<i>H. Tiedeman</i>	<i>721 Marshall St.</i>
<i>13</i>	<i>Rea</i>	<i>1</i>	<i>1</i>	<i>26</i>	<i>White</i>	<i>26</i>	<i>1214 Calaveras St.</i>	<i>J. A. & State Reed</i>	<i>Lawyer</i>	<i>H. Tiedeman</i>	<i>721 Marshall St.</i>

A rovatok az érintett bejegyzés szövegével:

1. When registered [mikor lett bejegyezve]: 1877 December 31 – 2. Date of birth [születés napja]: June 15. [június 15., a szám itt nehezen kivehető] – 3. Name of child [gyermek neve]: ... [üres, nincs sem keresztnév, sem vezetéknév] – 4. Sex [neme]: Female [nő] – 5. Color [színe]: White [fehér] – 6. Ward [kórterem]: 24 – 7. Place of birth, No. and street [születés helye, szám és utca]: 3303 Arch – 8. Names of parents [szülők nevei]: ... [az apa keresztnéve hiányzik] [&] Sophia Countess Török [grófnő Török Zsófia] – 9. Occupation of father [apa foglalkozása]: Gentleman¹² [úr] – 10. Name of physician [orvos neve]: H. Tiedeman – 11. Residence of physician [orvos lakhelye]: 721 Marshall.

A szülőanya 1876. július 21-én szállt partra New Yorkban, érkezésekor az akkori férjzett nevén regisztrálták, és így szerepel a gyermek születési irataiban is. Leánya 11 hónappal később jött világra. Ez idő alatt Zsófia nem járt Európában, gróf Török József pedig sohasem szelte át az óceánt, így a biológiai apák sorából teljes bizonyossággal kizárható. A magyarországi válás még nem zárult le, Zsófia és Tivadar így egyelőre nem házasodhattak össze.

A May (Májuska) keresztnév nem túl gyakori. Nem meglepő, hogy később az egyiptomi kediva származása után kutatva az újságírók a nővére nevét látták benne és Török Mariannaként magyarosították, illetve „osztrákosították”, hiszen a philadelphiaival ellentétben a Graz melletti születés ismert volt s jól jött a szenzáció, hogy osztrák származású uralkodónője van Egyiptomnak. Ez a keveredés egészen napjainkig tartotta magát.

¹¹ Pennsylvania, Philadelphia City Births, 1860-1906, film: 4261722, kép: 258.

<https://www.familysearch.org/search/film/004261722?cat=151270> (utolsó letöltés: 2019. Jelenleg csak valamelyik FamilySearch-központban kutatható.)

¹² A 19. században azokra használták a kifejezést, akiknek nem kellett bérért dolgozniuk: birtokaik, tulajdonaik jövedelméből éltek, azaz urak voltak.

Ha nem a gróf az apa, akkor marad az „utazási baleset”. A titok feloldásában segítenek a családi események: gyászjelentések, végrendeletek, átruházási és örökösödési iratok. Mindegyik átvizsgálása ugyanarra az eredményre vezetett.

Májuska születése után Tivadar itteni munkái miatt visszatértek Európába, pár év párizsi élet után pedig haza Magyarországra. 1880 végén közeledett a második gyermek érkezése. A válást még mindig nem mondták ki (1881 nyara, 2. kép). Hogy a valós viszonyok érvényesülhessenek, Zsófia végrendeletet¹³ készített, melyet Budapesten Jeszenszky Dániel közjegyzőnél helyezett letétbe. Ebben minden vagyonát és gyermekei gyámjogát Puskás Tivadarra hagyta. Az újszülött 1881. január 15-én született Budapesten és a Margit (Maggie) nevet kapta. Júniusban – Zsófia némi anyagi rásegítésével – a válóper is lezárult. Az akadály elhárult, a pár végre egybekelhetett. A jeles eseményre Londonban került sor: 1882. március 24. Westminster, Middlesex. A család 1886. november 9-én tovább gyarapodott, immár Teodóra (Thea) lett a legfiatalabb leány.

Puskás Tivadar, az örökös újító, számos találmány tulajdonosa 1893. március 16-án meghalt. Özvegye 22-én átruházási szerződést¹⁴ kötött Alberttel, a még élő sógorával a Budapesti Magyar Királyi Állami Távbeszélő Hálózat Bérleti Vállalat Részvénytársaság részvényeire, a Telefon Hírmondó vállalatban lévő tulajdonrészekre és a szabadalmi jogokra. Két nappal később öröklési szerződésben¹⁵ biztosította, hogy Albert halála esetén az összes tulajdon visszaszálljon az átruházóra:

„[...] amennyiben ezek a halálom napjáig nem lennének értékesítve, megváltoztathatatlan módon néhai Puskás Tivadar feleségét született Sophie Vetter von der Lilie grófnőt és a Puskás Tivadar úrral nemzett három gyermeküket, Mayt, Margarétát és Theodorát nevezem meg örököseimnek.”

Ez már elég egyértelműen igazolja, hogy a Philadelphiában világra jött Májuskának ki a vér szerinti apja.

Tivadar még életében „folyamodott a kereskedelemügyi miniszterhez, hogy a Telefon Hírmondónak Budapest fő- és székvárosban való berendezésére neki 50 évre kizárólagos engedélyt adjon [... s ez által] az 1888. XXXI. törvénycikk alól való mentesség adása, miután az ilyenmű intézmények felállítására az államnak ad egyedül jogot [...]”¹⁶ Az állam – amint a sajtó tudósításából is kitűnik – törvényileg rátette kezét a távbeszélő hálózatra (azaz államosította, Tivadar csak bérelhette azt), és megindult a harc a „telefon-ujság” érdekeltiségeiért is.

A hagyatéki per részben bírósági úton zajlott, de történt hatósági beavatkozás is. Ugyanis az érdeklődő felsőházi csoport törvényi erővel ellehetetlenítette a Telefon Hírmondó társaság működését, ezáltal értéktelenné vált a szabadalom. Albert nem tehetett mást, megszervezett egy kellő anyagiakkal és befolyással rendelkező vevői csoportot, és nekik értékesítette a céget a magyar szabadalommal.¹⁷

A Budapest Királyi Törvényszék az eljárásban először is beazonosította az örökösöket és nevesítette a gyermekeket, akik nem voltak anyakönyvezve és megkeresztelve sem: Puskás Májuska, Puskás Margit és Puskás Theodóra nevet „adományozta” a lányoknak. A perek során ezeket a bíróságilag elrendelt megnevezéseket használták¹⁸ (7. kép).

¹³ HU BFL – VII.170 – 1880 – 0568 Közjegyzői okiratok. Jeszenszky Dániel /Danó közjegyző iratai.

¹⁴ HU BFL – VII.184.a – 1893 – 0584 Közjegyzői okiratok. Weinmann Fülöp közjegyző iratai.

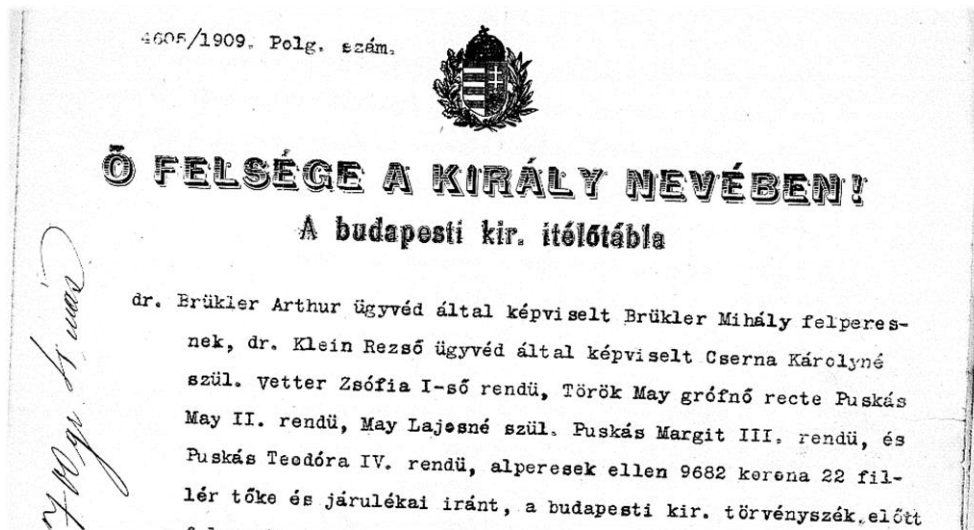
¹⁵ HU BFL – VII.184.a – 1893 – 0585 Közjegyzői okiratok. Weinmann Fülöp közjegyző iratai.

¹⁶ *Budapesti Hírlap*, 1893. március 23. 6. o.

https://adt.arcanum.com/hu/view/BudapestiHirnap_1893_03/?pg=397&layout=s (2022. december 15.)

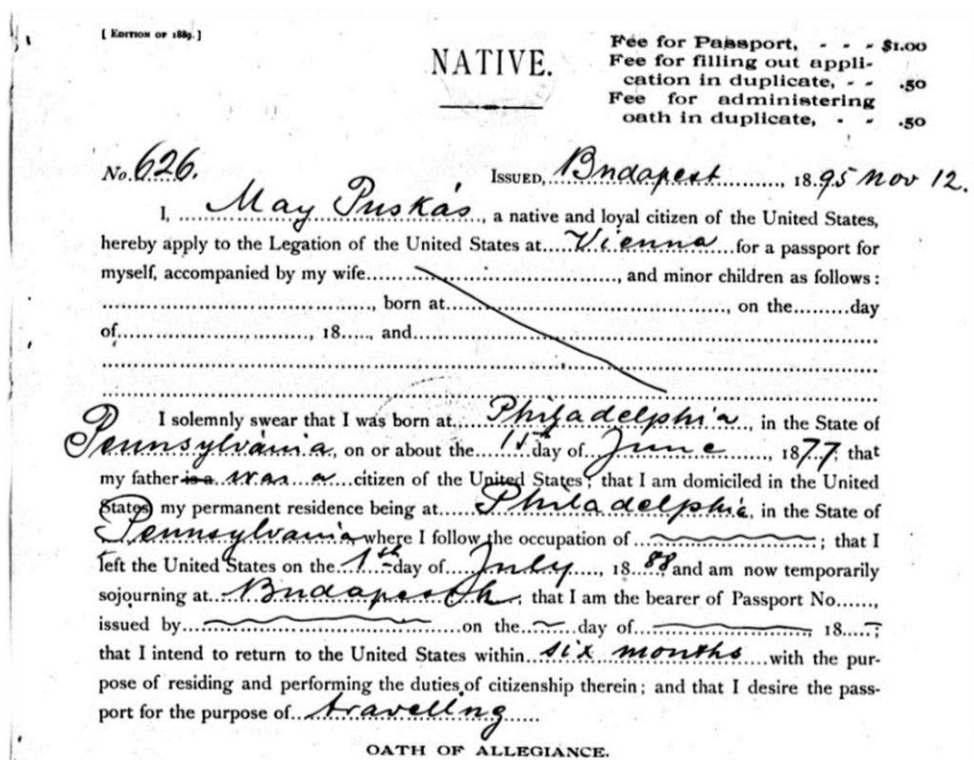
¹⁷ Cégbejegyzés, Popper: *Központi Értesítő*, 1895. ápr. 28. Szabadalom átruházása: *Központi Értesítő*, 1895. dec. 27.

¹⁸ HU BFL – VII.2.c – 1894 – I.0420 és 1908 – I.0419 Budapest Királyi Törvényszék iratai. Polgári peres iratok.

7. kép. Részlet az egyik későbbi per iratanyagából: „Török May grófnő recte Puskás May”

A hagyatéki eljárást bonyolította, hogy a hoppon maradt felsőházi csoport elvonta az özvegy gyámsági jogát és a „Székes fővárosi árvaszék 1895. évi 31050 számú rendelvényével” ügyvédet nevezett ki a kiskorú lányok részére. Magyarul, a rájuk eső befolyt pénzeket zárolták. Ez nem tetszett az akkor már a 18. évét betöltött legidősebb leánynak. Még ebben az évben amerikai útlevélért folyamodott (részlete: 8. kép). Ezzel nagykorú külföldi állampolgár lett, ki kellett őt fizetni.

8. kép. Puskás Májuska útlevélkérelme¹⁹

¹⁹ National Archives and Records Administration (NARA), Washington D.C., Roll: 10, Volume: 015: Argentina to Bolivia. U.S., Passport Applications, 1795–1925 for May Puskas.

Májuska – apjához és nagybátyjához hasonlóan – áthúzta a felsőházi érdekeltek számítását, ezzel a magyar politikai gyűlölet céltáblájává vált.

A bécsi törvényszék körözött egy Izabella May de Török nevű „grófnőt”.²⁰ Aznap a Budapesti Hírlap átvette a hírt (Rákosi Jenő főszerkesztősége és tulajdonosi időszakában), s egy aláírás nélküli cikkében ráhúzta Májuskára.²¹ A csalót később elkapták,²² de Rákosiék ezt már nem közölték le, mert az eredeti cikk nem ezért készült. Abban ugyanis minden valóság alapot nélkülöző tömény hazugság olvasható. Néhány, addig hazánkban publikálatlan, ismeretlen adata mutatja a felsőházi kapcsolatokat (valós születési helye, a gróf Török May név használata). Megjelentették német nyelven is.²³ Rákosi Jenő a politikai karriere érdekében gyalázkodott, nem eredmény nélkül: 1903-tól már ő is főrendházi tag. A cikk egyik következménye, hogy Májuska 1899-től kivonta magát a magyar és a német közéletből, jóllehet zongoraművészi pályája és neves szülei miatt közismert volt. Hírnevét erősítette, hogy megtesztésítette a kor szépségideálját: a francia sajtó csak a „Beauté” (a Szépség), az angol pedig a „remarkable beauty” (figyelemre méltó szépség) jelzővel illette. Eltűnése megmozgatta az újságírók fantáziáját, különféle motivációk mentén a megtorlás nélkül hagyott Rákosi-féle gyalázkodásnak is akadtak követői.

Most csak a jelenségre mutattam rá, hogy értsük Májuska viselkedését. Ettől kezdve az édesanyja temetésén, az 1943. februári „50 éves a budapesti Telefonhírmondó”²⁴ megemlékezésén, valamint néhány családi összefüggésen történő részvételtől eltekintve nem jött Magyarországra. A történetek után pedig nem volt célszerű hazatelepedésben gondolkodnia.

Az egyiptomi trónörökös és Májuska egymásra találása és közös történetük is különösen alakult. Zsófia ki tudja mi okból, 1890-ben Bécsbe költözött Májuskával, a két kisebbik lányt Tivadarnál hagyva. Az angol archívumban sikerült fellelni pár újságcikket,²⁵ melyekből néhány dologra fény derül. Abbas Hilmi az előkelőségek elit középiskolájában, a bécsi Theresianumban tanult öccsével együtt, tanára volt Maximilian Hussarek fiatal vallásjogi professzor. Abbas azonban tanulmányai félbehagyására kényszerült apja halála miatt, át kellett vennie helyét Egyiptomban (1892). Hussarek utánament, hogy személyi titkárként segítse az átmeneti időszakban. Magával vitte Zsófiát és a „bécsi dulceát”,²⁶ azaz Májuskát, akit Kairóban mutatott be az alig 18 éves uralkodónak. Mikor Max hazautazott átvenni minisztériumi munkáját, vele Zsófia is visszatért Európába. Arról is olvashatunk, hogy a fiatal nő „röviddel ezelőtt” – a cikk 1893. februári – egy fiúval ajándékozta meg az ifjú királyt. Mivel a csecsemő Egyiptom uralkodójának elsőszülöttje, feltételezhetően ő lesz a trón örököse, ha anyja is mohamedán lesz. 1901 elején²⁷ privát avagy titkos házasságot kötöttek. Erről Májuska magánlevelezéséből²⁸ is tudunk, továbbá arab újságírói közlések²⁹ is említik.

²⁰ *Budapesti Napló*, 1898. dec. 18. 8. o. https://adt.arcanum.com/hu/view/BudapestiNaplo_1898_12/?pg=243&layout=s (Utolsó letöltés: 2022. december 15., a következő hivatkozások esetében is.)

²¹ *Budapesti Hírlap*, 1898. dec. 18. 8. o. https://adt.arcanum.com/hu/view/BudapestiHirlap_1898_12/?pg=349&layout=s

²² *Pesti Napló*, 1912. dec. 29. 18. o. https://adt.arcanum.com/hu/view/PestiNaplo_1912_12/?pg=931&layout=s

²³ *Welt-Blatt*, 1898. dec. 20. 4. o. <https://anno.onb.ac.at/cgi-content/anno?aid=nwb&datum=18981220&seite=4&ref>

²⁴ Filmhíradók Online. <https://filmhiradokonline.hu/watch.php?id=4936> (2022. november 24.)

²⁵ *The Manchester Evening Post*, 1893. február 02. és *The Bristol Mercury*, 1893. február 04. www.britishnewspaperarchive.co.uk (2021. november 18.)

²⁶ A megjelölés a lovag Don Quijote eszményi nőjére utal Miguel de Cervantes regényében.

²⁷ Abbas egyik rokonának szóbeli közlése alapján.

²⁸ Dr. Anton Kautzkyhoz, volt magánorvosához írt levele. Párizs, 1935. szeptember 01.

²⁹ Samir Raafat: Queen for a day. In: *Al-Ahram Weekly*, 1994. dec. 06. <http://www.egy.com/historica/94-10-06.php> (2019. május 20.)

A leány Abbas 1892. január 08-i trónra lépésekor 14 és fél, gyermeke születésekor is még csak 15,5 éves! (A fiúcska 6-8 hetes, amikor nagyapja Tivadar meghal.) Édesapja halálát követően ismeretlen időpontban és körülmények között megjelent Magyarországon,³⁰ és ugyanígy tért vissza Egyiptomba. Májuska nem volt megkeresztelve, így a muszlim vallás szerint nem lehetett volna feleség. Vélhetően a morgantikus (rangon aluli) házasság kerülése érdekében használta Hussarek a bemutatáskor a gróf Török May nevet – kegyes hazugság. Valóban Májuskáról van szó, Max Hussarek alkalmazta a jogszokás szerinti megnevezést először: házas asszony gyermeke apjának alaphelyzetben a férjet kell tekinteni.

Májuska végül 1910-ben, 33 évesen felvette az iszlám vallást. Az iszlamizációs jegyzőkönyv³¹ (a keresztlevélhez hasonlatos) szövegének fordítása:

„Jogi végzés
öt piaszter leróva

Az Egyiptomi Legfelsőbb Saria Bíróság jogi végzést állított ki arról, hogy 1328. Muharram hónap 28-án, azaz 1910. február 9-én Ófelsége Mavlana Effendi, Egyiptom jelenlegi főbírója, Bakri Muhammad Ashour Al-Sadafi sejk, az egyiptomi nagymufti és a fent említett Bíróság tagja jelenlétében engedélyezte, hogy meghallgassák a következőket és a bíróság írnokának, Amin Al-Samoutinak engedélyezte annak lejegyzését.

A Tanács tagja jelenlétében a fent említett napon délután három órakor az Abdin Palotában megtartott tanácsülésen *Djavidan Hanum asszony, akit korábban Török Maynak hívtak*, elismerte és vallotta, hogy az említett dátumot megelőzően áttért az iszlám vallásra, kimondta a két tanúságtételt, kijelentve: „Tanúsítom, hogy nincs más isten Allahon kívül, és Mohamed próféta az ő szolgája és küldötte.” Továbbá kijelentette, hogy elhatárolódik minden más vallástól, amely ellentmond az iszlám vallásának, és hogy ezt önszántából és saját választásából teszi, teljes akarata és meggyőződése által. A fent említett napon megismételte ezt a Tisztelt tag jelenlétében. Ezzel a nevezett Djavidan Hanum asszony monoteista muzulmánna vált. A muszlimok közösségéhez tartozik, ugyanolyan jogai vannak, mint a muszlimoknak, és ugyanolyan kötelességek terhelik, mint a muszlimokat. Erről tett tanúságot a tanácsülésen jelenlévők: Ónagysága Selim Al-Besri az Al-Azhar Mecset jelenlegi sejkje, Ahmed Iszmail bej a kedive főkamarása, és Óexcellenciája Ahmed Shawky bej a kedive külügyi irodavezetője előtt.

Az erre vonatkozó két font és száz millieme összegű illeték leróva, mely a fent említett év február 9-én 1417-es számú elismervényén, melyet Muharram hónap 29-én, azaz február 10-én állítottak ki, e bíróság pénztárába került.

Alsamouti [olvashatatlan aláírás]
Az Egyiptomi Legfelsőbb Saria Bíróság írnoka

A tanúsítványok nyilvántartásába került bejegyzésre, 82. oldal, 2. rész, 332. szám alatt.

Mohamed Amin”

³⁰ *Pesti Napló*, 1895. március 18. https://adt.arcanum.com/hu/view/PestiNaplo_1895_03/?pg=291&layout=s és 1895. március 26. https://adt.arcanum.com/hu/view/PestiNaplo_1895_03/?pg=418&layout=s (2022. november 21.)

³¹ A fordításban közölt dokumentum eredetije a Mohamed Ali Alapítvány tulajdona, azaz Abbas leszármazottaié. Eredetije az angol Durhami Egyetemi Könyvtár levéltárában <https://libguides.durham.ac.uk/asc-abbas-hilmi/>, másolata pedig a kairói CultNat nemzeti dokumentációs központban található. A képe nem publikálható. A fordítást dr. Abdallah Abdel-Ati Al-Naggar professzor úr, az Egyiptomi Tudományos Akadémia főmunkatársa készítette. (2022.)

Mivel Egyiptomban 1892 óta így ismerték Májuskát, Török May néven iszlamizált. A felvett Djavidan Hanum jelentése: Örök Asszony. A török hanum (neki megfelel az arab hanem, angol hanoum) méltóságnevet is jelöl, a Djavidan perzsa eredetű (kiejtése: Dzsávidán). Korábban használta a Zubeida keresztnévet. Abbas halála után változtatott, és Djavidan Djanan (Dzsávidán Dzsanan, azaz Szerelmem Örök) néven élt a továbbiakban. Beszélt és írt arabul, oszmán törökül, angolul, franciául, németül, oroszul és szóban kommunikált perzsául.

Az Egyiptomot megszálló angolok az elrabort arab dokumentumokban a gróf Török May nevet találták, így ezt ismerte meg Európa. A valódi, Magyarországon jogilag is alátámasztott Puskás Májuska megnevezésről nem tudtak, de a hazájában kialakult helyzete miatt ezt ő maga sem emlegette.

Az iszlám felvételét követően 1910. február 13-án második alkalommal „nyilvánosan” is egybekeltek a Çubuklu villában (Isztambul, Törökország). A frigy révén Djavidan Hanum oszmán hercegnői rangot kapott, egyúttal elveszítette magyar állampolgárságát. Ahogy hazájában bántak vele, ez talán nem rendítette meg.

A hivatalos házasság az angol titkosszolgálat jóvoltából hamar tönkrement. 1913. augusztus 17-én ugyan válásra került sor, de a szerelem megmaradt.³² Visszatérve Európába nem kereste a konfrontációt a gyalázkodó magyar felsőház és a média embereivel, német nyelvterületen telepedett le. Művészként élte életét. Szabad szelleme miatt nem volt a nácik kedvence, ami török állampolgárként felerősödött, amikor a II. világháború során Törökország kihátrált Németország mögül. Termékeny alkotó volt: kottáiból 4-et találtam meg, tudok 6 rádiójátékáról, 1 színdarabjáról, 7 novellájáról, 150 festményéről (egyikük a 9. képen). Franciaországban gyártott illatszereit Djavidan márkanévvel forgalmazták.³³

1944-ben átsétált a megszállási övezeteken, 1951-ben Párizsból Ausztriába költözött. 1954-ig a leitersdorfi Hainfeld kastélyban élt a Hammer-Purgstahl rokonságnál, azt követően költözött Grazba.

9. kép. Egyiptomi ábrázolás

Testvéreivel és féltestvéreivel kiváló kapcsolatot ápolt. Így került sor 1942. június 15-én arra a közjegyző előtt tett nyilatkozatra, melyben Marianna kijelentette, hogy Djavidan Hanum a Sophie Vetter von der Lilie grófnő és gróf Török József házasságából származó biológiai húga.³⁴ Ez ugyan nem egyezik azzal, amit anyjuk 1880-ban szintén közjegyző előtt vallott, de Marianna hamis nyilatkozata és a törökországi dokumentumok francia fordítása alapján 1963. október 29-én Djavidan osztrák állampolgár lett. Arra vonatkozóan, hogy miért kellett egy 86 éves asszonynak az osztrák állampolgárság, csak találgathatunk. De azok járhatnak helyes úton, akik művészi hagyatékával hozzák összefüggésbe.

1968. augusztus 15-én újabb dokumentum kitöltésére került sor: az utolsó kediva 91 éves korában grazi lakásában elhunyt. A halál oka szívizom elhalási infarktus, akut szívelégtelenség, meszesedésszerű szívizom-elhalás, pitvarfibrilláció. Síremléke helyben a Sankt Leonard temetőben van, felirata: Djanan Djavidan.

³² *Illustrierte Kronen Zeitung*, 1927. június 01. 7. o.

<https://anno.onb.ac.at/cgi-content/anno?aid=krz&datum=19270601&seite=7> (2022. december 15.)

³³ *Le Matin*, 1913. febr. 01.; *L'Avenir du Tonkin*, 1934. jún. 22. <https://www.retronews.fr/>

³⁴ Meldebehörde: Referat 3 – Meldewesen und Wahlen (Section 3 – Registration and Elections), Graz.

A kediva történelmi szerepét a modern arab társadalom elismeri, a királynő népszerű Egyiptomban. Beszélte a nyelvüket, lányiskolát alapítottak az anyósával, hittudós volt. Rámutatott arra, hogy a hárem intézménye ellentétes a Korán és Mohamed tanításaival, megöli a szerelmet, és a muszlim férfiak emiatt járnak európai bordélyokba, miközben otthon nem tudnak teljesíteni. Szemben állt a megszálló angolokkal, ami miatt az egyiptomiak szabadsághősüknek tekintik. Megalapította a helyi Vörös Keresztet – amiből persze később Vörös Félhold lett –, vezetésével az uralkodóval egyik közös palotájukban ellátták a bolgár-török háború sebesültjeit és menekültjeit, s ebben királynőként személyes is részt vett: a nőket ki kellett képezni az elsősegély ellátására. De tudunk a magyar kapcsolatokat támogató tevékenységéről is: a mai napig futnak Egyiptomban az akkor leszállított magyar vasúti kocsik!

Kisfia sorsáról egyelőre semmit sem tudunk. Ennek kapcsán felkértem dr. Abdallah Abdel-Ati Al-Naggar urat, az Egyiptomi Tudományos Akadémia főmunkatársát, folytasson vizsgálatot e tárgyban. A professzor úr az eredményt sokkolónak minősítette, de arab nyelvű tanulmánya³⁵ magyarra fordításának megjelenéséig a részletek nem nyilvánosak.

Jelen tanulmánynak nem volt célja Puskás Tivadar életútjának ismertetése, így csak azok a részletek kerültek bele, melyek a téma végett fontosak. Annál inkább hivatott Puskás Májuska avagy Djavidan Hanum (10. kép) származását bizonyítani, valamint megmutatni a téves gróf Török Marianna megnevezés okát és eredetét. Sok életrajzi adatot tartalmaz, ennek ellenére kérem, ne tekintsék annak.

A kutatásban való segítségükért köszönet illeti dr. Abdallah Abdel-Ati Al-Naggar professzor urat, aki egyúttal az ELTE BTK posztdoktori ösztöndíjasa is,³⁶ dr. Horváth László urat a Puskás Tivadar Technikum nyugalmazott igazgatóját, valamint Sik Dávid urat a fiatal kutatótársat.

10. kép. Puskás Májuska 1904-ben³⁷

11. kép. Bélyegzője³⁸ és annak lenyomata

³⁵ Abdallah Abdel-Ati Al-Naggar – Prantner Zoltán: نقاط جدلية في حياة زوجة آخر خديوي مصري ذات الأصل المغربي: *Mediterrán Tanulmányok – Études sur la région Méditerranéenne* (32). Szeged, 2022.

³⁶ <https://www.btk.elte.hu/content/egyiptomig-er-az-elte-hire.t.5946> (2022. december 18.)

³⁷ További képek a *Vasárnapi Ujság* 1910. évi 7. számának 149. oldalán találhatóak.

https://adt.arcanum.com/hu/view/VasarnapiUjsag_1910/?pg=156&layout=s (2022. december 15.)

³⁸ Heinz Trenczak filmrendező úr tulajdonában van (szemközti szomszéd Grazban a Wittekgweg utcában).